

dignantur; ergo *τὸ acide* magis impatientiam et indignationem hominis difficilis et morosi sonat, quam acediam et torporem incurii. Unde Complut. vertunt, *ne sis impatiens*; Syrus, *ne abbrevietur spiritus tuus*, id est, esto patiens, fortis et longanimis; Arabicus, *ne fastidias veritatem*, id est, veritatis et innocentiae patrocinium. Quare Interpretres noster vertens *acide*, non barbarus est, uti nonnulli putant; sed egregie Latinus. Sic enim Plautus homines acerbos, molestos, iracundos dicebat, mordaces, vocat acidissimos. Idem in *Pseudol.*: «*Ecquid, inquit, habet is homo acetii in pectore?*» Idem in *Bacchid.*: «*Nunc experiat sitne acetum tibi acre in pectore.*» Et Horatius, *Sermon. 1.*:

At Græcus, postquam est Italo perfusus aceto:

id est, postquam amara mordacitate Itali est reprehensus; acetum enim Italiae est acutum, acre, mordax, ideoque acidum ab acuendo, quia cibos et linguam acuit, eisque suum acorem indit.

Sensus ergo est, *q. d.* Cum tibi liberandum de manu superbi occurrit injuriam patiens, non *acide feras*, hoc est, non concipias inde animi molestiam, impatientiam, morositatem, iram, quasi æquo gravius onus, tuisque humeris impar tibi portandum offeratur; non ostendas te in eo liberando acidum, amarum, difficilem et morosum, quod verearis potentem et superbum offendere, eoque non audeas contendere; noli irasci et indignari; sed magno, tranquillo, misericordii, sereno et generoso animo ei succurre, eum protege et libera, cogitando te Dei causam defendere, justitiæ esse hyperaspistem, misericordiae patronum agere, pupillorum et pauperum jura tueri, ideoque injustitiæ esse domitorem, superbiae mastigem, injuriæ vindicem.

10. IN JUDICANDO ESTO PUPILLIS MISERICORS UT PATER. — Græca et Syrus, *τὸ in judicando* connectunt cum præcedentibus, hoc modo: *ne sis pusillanimitis in judicando*, id est, in vindicando et liberando injuriam patientem de manu superbi, ac deinde novam inchoant sententiam: «*Esto pupillis misericors.*» Judicis enim proprie et auctoritative est liberare injuriam patientem, ejusque jus et innocentiam tueri; sed sive præcedentibus, sive subsequentibus connectas, eodem fere redit sensus. Agitur enim de liberatione pauperum, miserorum et derelictorum, quales maxime sunt pupilli et viduæ. Jubet ergo ut tales in judicando non negligantur, nec causæ eorum prorogentur, multo minus perverse et inique in favorem partis adversæ potentis judicentur.

ET PRO VIRO MATRI ILLORUM. — Syrus, *esto ut pater pupillis, et pro viro viduæ*; Arabicus, *esto orphanis loco patris, et in similitudine mariti viduis*. Unde Gelasius Papa, *epist. ad Gerontium et Petrum Episcopos*, et habetur *dist. 87, can. 1.*, iis viduarum et pupillorum patrocinium, demandat:

«*Plus, inquit, viduarum et orphanorum causas et impensius ducimus exsequendas, quam tueri a nobis, vel ob omnibus, divina manifestat assertio.*» Idem, *can. 2.*: «*Pupillis tuitionem, inquit, etiam Divinitas jussit impendi.*» Hoc enim tam miserorum et desolatorum patrocinium, est sacrificium Deo gratissimum, juxta illud: «*Religio munda et immaculata apud Deum et Patrem hæc est: Visitare pupillos et viduas in tribulatione eorum,*» *Jacob. 1, vers. 14.* Causas ibidem assignavi.

Idipsum præstitit Job; unde coram Deo illud sibi laudi ducens allegat, ut similem sibi opem ab eo impetret; sic enim ait *cap. XXIX, 11.*: «*Auris audiens beatificabat me, eo quod liberassem pauperem vociferantem, et pupillum, cui non esset adjutor. Benedictio perituri super me veniebat, et cor viduæ consolatus sum. Oculus fui cæco, et pes claudo. Pater eram pauperum. Conterebar molas iniqui, et de dentibus ejus auferabam prædam.*» Similia habet *cap. xxxi, vers. 16* et sequentibus. Plura hæc de re S. Ambrosii exempla recenset Sozomenus, *lib. VII Histor.*, *cap. xxiv.* Intellige hæc de pupillis et viduis quæ justam habent causam, et in ea injuste a potentibus opprimuntur. Nam, si injustam causam foveant, sequenda est lex *Exodi XXII*: «*Non misereberis pauperis in judicio,*» ut propter iniquam misericordiam justitiam pervertas, causam injustam pauperi adjudicando.

11. ET ERIS TU VELUT FILIUS ALTISSIMI OBEDIENS (Arabicus et Syrus, *et eris Deo veluti filius*), ET MISEREBITUR TUI MAGIS QUAM MATER. — *τὸ et sumitur pro ideo*, hæc de causa, ob hoc eleemosynæ meritum; illi enim subdit congruam et quasi ex æquo commensam *ἀντιμισθίαν* et mercedem hanc, *q. d.* Si pupillum tutatus fueris ut pater, viduam ut maritus, Deus vicissim pro mercede exhibebit se tibi patrem, ac te ut filium curabit, imo indulgentior tibi erit quam filiis solet esse mater. Eris ergo filius Dei Altissimi, quia ejus præceptis obediens misericordiam præstitisti viduis et pupillis, ac consequenter eris quasi Deus quidam terrestris. Sicut enim filius hominis est homo, ita filius Dei est Deus; præsertim si propriam divinitatis dotem, puta beneficentiam et misericordiam, imitetur. Hæc est ratio a priori, quæ ingentem dat stimulum ad eleemosynam.

Hoc est quod ait S. Hilarius in *Psalm. LI.*: «*Sic auro (in eleemosynam dato) demutemur, ut ex terrenis cælestes, et ex mortalibus simus æterni.*» Et Clemens Alexandrinus, *lib. I Stromat.*: «*Dei imago est, inquit, homo benefaciens.*» Nazianzenus, oratione *16 De Pauper. fovendis*: «*Nihil adeo divinum habet homo, quam benefacere. Fac calamitoso sis Deus, Dei misericordiam imitando, etc. Neque enim ulla omnino res est, quæ Dei benevolentiam perinde conciliet, ac misericordia.*» S. Gregorius Nyssenus, *lib. De Beatitud.*

Beneficentia dicitur divinos et quasi deos.

«*Beati misericordes. Si misericordis, ait, appellatio Deum decet, ad quid aliud te sermo Christi hortatur, nisi ut Deus fias, tanquam insignitus propria nota divinitatis?*» S. Leo, *serm. 10 De Quadrag.*: «*Nulla, ait, devotione fidelium magis Domini delectatur, quam ista quæ pauperibus ejus impenditur, et ubi curam misericordiae invenit, ibi imaginem suæ pietatis agnoscit.*»

Idem a Solomonone, Siracide et Hebræis didicerunt Gentiles. Plinius, *lib. II, cap. vii.*: «*Deus, ait, mortali est juvare mortalem, et hæc ad æternam gloriam via. Hac proceres ivere Romani.*» Seneca in *Proverb.*: «*Quid est dare beneficium? imitari Deum.*» Idem, *lib. De Form. vita.*: «*Deum, ait, amabis; sed illum in hoc imitaberis, quod nobis omnibus prodesse, et nulli obesse possit. Nam, ut ait Plato in Timæo: Deus est summum bonum, super omnia substantiam omnemque naturam, quem cuncta petunt, cum ipse sit perfectioris, nec societatis indignus.*» Et Aristoteles, *lib. I Ethicor.*, *cap. xvii.*: «*Bonum quanto communius, inquit, tanto divinius.*»

ET MISEREBITUR (Græce ἀγαπήσει, id est diliget) TUI MAGIS QUAM MATER. — Recte legit spiritu leni cum Complut. Interpretres *ἡ μήτηρ σου*. Quare minus recte aliqui spiritu aspero legunt *ἡ μήτηρ σου*, vertuntque, *et diliget te magis mater tua*. Mira Dei dignatio, qua misericordibus et eleemosynariis erga pupillos et viduas, dignatur esse non tantum pater, sed et mater, imo plus quam mater, juxta illud *Isaiæ XLIV, 2.*: «*Hæc dicit Dominus faciens et formans te, ab utero auxiliator tuus;*» et *vers. 24.*: «*Redemptor tuus, et formator tuus ex utero;*» et *cap. XLVI, 3.*: «*Audite me, domus Israel, qui portamini a meo utero, qui gestamini a mea vulva; usque ad senectam ego ipse, et usque ad canos ego portabo: ego teci, et ego feram; ego portabo, et salvabo;*» et *cap. XLIX, 15.*: «*Numquid oblivisci potest mulier infantem suum, ut non misereatur filio uteri sui? et si illa oblita fuerit, ego tamen non obliviscar tui. Ecce in manibus meis descripsi te.*»

Hæc de causa Philo, Orpheus alique veteres Philosophi et Theologi Deum vocant *πατρὸν ἡμῶν* et *μητρὸν ἡμῶν*, id est, *patrimatrem* et *matrimatrem*, eo quod omnipotentiae patris indulgentiam matris associet. Qua de re plura dixi *Actor. xvii, vers. 27, et Epist. I S. Joannis, cap. 1, 1.*: «*Causa est, ait Palacius, et quasi ratio a priori, quia paternus affectus et maternus major multo est in Deo, quam sit in patre aut matre vulgaribus. Cum enim Deus eum affectum rebus creatis communicarit, majorem sibi reservavit, ut nos majore prosequeretur. Nulla enim creatura tanti affectus capax est, quantum ipse habet, qui infinita habet cuncta quæ habet. Notabis item, quam compendiaria ratione principes et iudices Deum sibi possint habere devinctum ut patrem et matrem, scilicet, jus servando pupillis et viduis.*» Pauperes enim et afflicti, cum sint omni humano auxilio destituti, suo jure divinam opem regiumque

præsidium implorant; his ergo adest Deus, atque rex vel princeps, «*cujus imperii majestas salutis est tutela,*» ut ait Plinius in *Panegyric. Trajani.*: «*Principem enim, inquit ille, dat Deus, qui erga hominum genus vice sua fungatur.*» Sic de Salomone, rege pio æque ac potente, et magis de Christo prædixit David *Psal. LXXI, vers. 12.*: «*Liberabit pauperem a potente, et pauperem cui non erat adjutor.*» Sic et Theodoricus, rex Gothorum sapiens, apud Cassiodorum, *lib. III Variar.*, *cap. xx.*, ait: «*Inter gloriosas reipublicæ curas, quas perpeti cogitatione Deo auxiliante revolvimus, cordi nostro est levamen humilium, ut contra potentiam superbiorum nostræ pietatis erigamus obstaculum, nec liceat quidquam apud nos auidaciæ, ejus est propositi superba calcare.*»

Hunc disce quantæ utilitatis et quanti apud Deum momenti et meriti sit eleemosyna, ut merito dixerit Venerabilis Beda in *Proverbis.*: «*Salus est divitum, subvenire necessitatibus pauperum. Manus pauperis est Christi gazophylacium.*» Huc facit proverbium Arabicum, quod habetur in impressis, *Centuria 1, num. 80.*: «*Liberalis vicinus est Dei, vicinus hominum, vicinus paradisi, remotus ab igne inferni,*» *q. d.* Liberalis felix est, non solum in hoc sæculo, sed et in futuro, quia vicinus erit Deo. Quin et Seneca in *Sententiis.*: «*Eleemosyna, ait, non tam accipientibus, quam dantibus prodest.*» Quare vere dixit S. Paulus: «*Beatius est magis dare, quam accipere,*» *Actor. xx, 35.* Vide ibi dicta.

Porro S. Chrysostomus, *homil. 35 et 68 ad Populum.*: «*Deus, inquit, cibari a te vult (in paupere), ut te cibet; indui, ut te induat. Pecuniam ergo contemne, ne contemnaris; ut dives sis, tua largiter da; ut colligas, disperge; imitare seminantem. Semina in benedictionibus, ut de benedictionibus et metas.*» Idem, *homil. 32 in II epistolam ad Timoth.*: «*Eleemosyna, ait, est amica Dei, semper ei propinqua, pro quibuscumque voluerit facile gratiæ munus impetrat, tantum si a nobis non lædatur, si nullam a nobis patiat injuriam. Injuriam autem patitur, cum ex rapinis eam volumus operari; si vero fuerit munda, magnam præstat confidentiam tribuentibus eam. Tanta est virtus ejus, tantaque potentia.*»

Addit deinde: «*Sed etiam vincula peccatorum ipsa dissolvit, fugat tenebras, exstinguit ignem, mortificat vermem, expellit stridorem dentium. Huic portæ cæli aperiuntur, et veluti regina intrante nullus janitorum, nullus custodum qui portis assistunt, audet dicere: Quæ tu es? vel unde? sed omnes eam e regione suscipiunt. Regina namque est vere regina, similes faciens homines Deo. Estote, inquit, misericordes, sicut Pater vester misericors est. Pennata namque est, et valde levis, habens alas aureas, et volatum qui Angelos deceat; scriptum est enim: Pennæ tuæ sicut pennæ columbæ deargentatæ, et collum ejus in fulgore auri. Sicut columba quædam*

nitens et aurea, venustate decorata, mites et affabiles oculos habens, per cuncta pervolat: sic et misericordia nilet magno decore festiva. Nihil est illis oculis melius. » Mox pavoni eam comparans subdit: « Pulcher quidem est pavo; sed in illius comparatione deformis apparet. Ita enim ut avis quaedam pulchra est et mirabilis, ab ipso initio per tempora cuncta perdurans, et multa divina

gratia decoratur. Virgo est habens alas aureas, circumspecta per omnia, venusteque succincta, vultum habens candidum atque mansuetum, pennata est, levis, et semper ante solium regale consistit. Quando judicamur, repente subvenit, et nos a supplicii liberat imminentibus alis suis nos contegens. Hanc amplius desiderat Deus, quam sacrificia innumera. »

SECUNDA PARS CAPITIS,

QUA HORTATUR AD STUDIUM SAPIENTIAE EX DUODECIM EJUS OFFICIIS.

12. SAPIENTIA FILIIS SUIS VITAM INSPIRAT. — Secunda est hæc capituli pars, qua redit ad sapientiam quasi ad primarium suum thema: sicut enim cap. III, vers. 32 et 33, salit a sapientia ad eleemosynam, quasi a genere ad speciem: ita hic resilit ab eleemosyna ad sapientiam, quasi a specie ad genus, ab hypothesi ad thesin. Dixerat enim vers. præced. Deum miserum misericordiam quasi filiorum, magis quam matrem: nunc idipsum sigillatim ostendit, quanta scilicet Deus per sapientiam suam iis præstet et communicet. Quocirca sedecim sapientia officia et beneficia, quæ ipsa suis filiis, quales dixit esse misericordes, confert, recenset. Primum est, « Sapientia filiis suis vitam inspirat; » secundum, « Suscipit inquirentes se; » tertium, « Præbuit in via justitiæ; » quartum, « Qui vigilaverint ad illam, complectentur placorem ejus; » quintum, « Quo introibit (sapiens), benedicit Deus; » sextum, « Qui serviunt ei, obsequentes erunt sancto; » septimum, « Eos, qui diligunt illam, diligit Deus; » octavum, « Qui audit illam, judicabit gentes; » nonum, « Qui intuetur illam, permanebit confidens; » decimum, « Si crediderit ei, hæreditabit illam; » undecimum, « Erunt in confirmatione creature illius; » duodecimum, « In tentatione ambulat eum eo; » decimum tertium, vers. 20, « Firmabit illum; » decimum quartum, « Lætificabit illum; » » decimum quintum, « Denudabit absconsa sua illi; » decimum sextum, « Thesaurizabit super illum scientiam et intellectum justitiæ. »

Primum ergo est, « Sapientia filiis suis vitam inspirat, » puta, vitam gratiæ et gloriæ, quæ est vita supernaturalis, cælestis, divina, beata et æterna. Comparat sapientiam matri. Sicut enim mater filios in utero animat et vivificat, eisque aspirat vitam naturalem, ita sapientia suis inspirat supernaturalem. Fertur pelicanus avis eliciendo pectore sanguinem, eoque rigando pullos jam mortuos, vel verius deficientes et moribundos vivificare. Pelicano similis est sapientia. Unde pelicanus est symbolum Christi, qui suo sanguine nos peccato mortuos, aspirando spiritum gratiæ et charitatis vivificavit.

Audi S. Hieronymum, epist. 29 ad Præsidium, tom. IX, vel quisquis est auctor; stylus enim arguit non esse S. Hieronymum, imo esse assummentum epistolæ continens fabulosa de phœnice, vipera, pelicano, etc.: « Pelicani, inquit, cum suos a serpente filios occisos, mortuos inveniunt, lugent; et se et sua latera percipiunt, et sanguine excusso corpora mortuorum sic reviviscunt. » Idem habet S. Augustinus in Psalm. CI, Kiranides, Isidorus, Gesnerus, et Aldrovandus lib. X De Avibus, cap. XII, in Onocrotalo; hunc enim censent esse pelicanum, æque ac S. Hieronymus in Psalm. CI, Plinius et Oppianus. Verum de veritate hujus rei merito dubitat S. Augustinus. Negant Albertus, Gesnerus et Aldrovandus; qui tamen addit Horum et Ægyptios tradere vulturem Ægyptium ardentissime suos pullos amare, ac, si quando nutrimenti facultas desit, ne fame illi pereant, femori suo vulnus infligere, et effluentem sanguinem eis dare exsorbendum: pelicanum vero adeo pullos suos diligere, ut dum ignem circa nidum ab aucupibus excitatum extinguere alis ventilando conatur, illas sibi adurat et torreat. Idem tradit Pierius. Addit Gesnerus pelicanum forte vocari vulturem Ægyptium jam dictum.

Talis vultur, talis pelicanus nobis est Christus qui est ipsa increata et incarnata Dei Sapientia ipse enim suo sanguine in cruce, et sua carne in Eucharistia nos pascit et vivificat. Porro, cui sapientia hæc unica sit, unicam pariter habet vitam, qua ipsa vivit, quamque filiis per inspirationem communicat, nisi quod vita hæc in ipsa est per naturam, filii vero communicatur per gratiam. Hujus symbolum et initium fuit in suscitatione Lazari; Christus enim clamando: « Lazare, veni foras, » eum a morte ad vitam revocavit, Joan. XI. Idem facit cuilibet peccatori, dum eum peccato mortuum spiraculo gratiæ quasi filium sapientiæ vivificat.

Rursum hæc sententia valde apposite accipi potest de sapientia creata; ipsa enim vitam, id est, doctrinam vitalem et vivificam, puta, normam bene beateque vivendi suis aspirat. Unde

Arabicus vertit, Sapientia corripit filios suos, et egredietur in omni sermone suo; Syrus, Sapientia filios suos erudit, et illuminabit omnes, qui intelligunt eam. Sicut ergo lux æolis est vivifica, vitamque plantis et animalibus aspirat: sic et sapientia, quæ est lux spiritalis et divina, juxta illud Psalm. XXXV, 10: « Quoniam apud te est fons vitæ. » Quis hic fons? utique lumen, quod explicans subdit: « Et in lumine tuo videbimus lumen. » Notent hoc doctores, quique alios ad virtutem magno labore erudiunt et illuminant, seque solentur et excitent, cogitando quod alios illuminando vitam eis conferant, non animalem, naturalem et temporalem; sed cælestem, supernaturalem et æternam. Hinc, sicuti Deus, inspirans in Adam miraculum vitæ, eum animavit et vivificavit, Gen. II, 7: ita pariter Christus insufflans in Apostolos Spiritum Sanctum, Joan. cap. XX, fecit eos non tantum in animam viventem, sed et in Spiritum vivificantem, ut, scilicet, alios quamplurimos sua sanctitate et spiritu vivificarent Deo.

Tertio, Græca jam non habent, ἐπιφύωσεν, id est, animavit, vivificavit, vitam inspiravit, uti legit Noster; sed ἐπιφύωσεν, id est, exaltavit. Unde Tigurina vertit, Sapientia filios suos extollit; quia ex rudibus facit doctos, ex insipientibus sapientes; ex terrenis cælestes, ex hominibus angelos. Ad hæc, quia facit eos reges, præsides, duces, rectores, doctores cæterorum; sapientiam enim est alios minus sapientes regere et docere.

Rursum Clemens Alexandrinus, lib. VII Strom. legit, ἐνεπνεύσεν, id est, inflavit, vel insufflavit Sapientia filios suos; hoc est, insufflando vitam iis inspirat, ut vertit Noster. Alludit ad halitum vitalem, quem Deus inspiravit Adæ, Genes. cap. II. Inflare enim hic non significat tumefacere, sed inspirare sapientiam et vitam. « Non enim (inquit Clemens Alexandrinus lib. VII Strom.) iis qui sunt in doctrina singulari, fastum et arrogantiam ingeneravit Dominus; sed in veritate habere fiduciam, et esse magnificum in cognitione, quæ traditur per Scripturas; effici contemptorem eorum quæ trahunt ad peccatum: quod significat dictio, inflavit, quæ docet magnificentiam sapientiæ, quæ implantatur iis qui sunt per doctrinam filii. » Tertullianus in Scorpiaco, cap. IX, legit, « sophia jugulavit filios suos; » sed potius hanc sententiam Tertullianus ex Proverb. cap. IX, 2, quam ex hoc loco sumpsisse videtur, uti annotavit ibidem Pamelius.

Symbolice, Sapientia increata, puta, ipse Deus, est vita essentialis et increata, quam filiis suis aspirat, infundendo eis vitam creatam, puta, gratiam et charitatem, quæ est quasi anima supernaturalis anime et hominis. Ubi recte notat Noster Lessius, lib. VI De Perfectionibus divinis, cap. V. Vita, inquit, dicitur et substantia vitalis, ut est anima et natura angelica; et operatio vitalis, quæ nimirum in operante, a quo emanat,

remanet; qualis est intelligere, amare, sentire, appetere, se movere. Utroque modo Deus est vita (semotis imperfectionibus), nec solum vita, sed prima vita, et æterna vita, et ipsa vitæ plenitudo ac universitas, omnis vitæ origo et consummatio, principium et finis: in quo etiam omnia, quæ non vivunt, vita sunt. Ipse enim est supervitalis essentia, et superessentialis virtus, omnem vitalem substantiam intra se eminentissime et simplicissime præhabens, et causaliter complectens, et extra se quamlibet juxta suam speciem formans, conservans et perficiens. Ipse est sua vitalis operatio, nimirum, sua intellectio, suus amor, suum gaudium, sua beatitas. Ex illo supervitali fonte omnia, quæ aliquo modo vivunt, vitam hauriunt, et vitales facultates motusque accrescunt, alia præstantiores, alia minus præstantes, juxta gradum cujusque et ordinem. Inde vita omnis et plantarum, et animalium, et hominum, et dæmonum, et Angelorum; omnis vita naturalis et supernaturalis hujus sæculi et futuri, temporalis et æterna. Denique, sicut ipse est omnium existentium esse superessentiale, ita omnium viventium vita supervitalis, ut S. Dionysius ait. cap. VI De Divinis Nominibus.

Tribuitur Deo vita, maxime ratione intelligentiæ et sapientiæ; hæc enim est prima et suprema vita, seu vitalis operatio, a qua omnia alia vita procedit. A sapientia enim manat amor: per hæc autem cætera omnia sunt condita et formata. Deinde in ipsius sapientia omnia vivunt; ipsum enim intelligi, et intellectu formari est quoddam esse, et vita intelligibilium; et intellectio rei, est ipsa res modo intelligibili. Itaque sapientia divina est omnium vita, et per eam Deus sibi et omnibus vivit, et omnia ipsi vivunt, et adsunt, et splendent, et immutabiliter in ipso perseverant ex omni æternitate in omnem æternitatem.

ET SUSCIPIT INQUIRENTES SE, — q. d. Sapientia velut mater et magistra, sui studiosos velut manu porrecta ad se allicit, eosque ultro in suam disciplinam, alimoniam, fidem et tutelam recipit. Unde Tigurina vertit, et sectatores suos amplectitur. Unde S. Dionysius: « Suscipit, » ait, id est preces eorum exaudit. Amplius et plenius Hugo discutiens ad suscipit: « Suscipit, inquit, id est sursum capit, ut omnis eorum cogitatio et conversatio sit in cælis. » Rursum « suscipit, » ad protegendum; unde in Psalmis: « Susceptor et protector noster; » et Psalm. XL: « Me autem propter innocentiam suscepisti; » et Psalm. CXXXVIII: « Suscepisti me de utero matris meæ. » Item « suscipit, » ad reficiendum, Matth. cap. XI: « Venite ad me, omnes, qui laboratis, et onerati estis; et ego reficiam vos. » Quo sensu dicitur Psalm. III: « Ego dormivi, et exsurrexi; quia Dominus suscepit me; » et Matth. XVIII: « Qui susceperit unum, etc., me suscipit. » Item « suscipit, » ad erudiendum; « suscipit, » ad glorificandum. Psalm. CXLVI: « Suscipiens mansuetos Dominus. » Isaia XLII: « Ecce

«*servus meus, suscipiam eum.*» Pergit Hugo: «*Suscipit timidos ut dominus, famelicos ut pater, ignaros ut Magister, miseros ut Deus.*»

ET PRÆBIT IN VIA JUSTITIÆ, — quasi facem præferens, ostendens quid justum sit et sanctum, quid injustum et impium, ac monens hortansque suos ad justum capessant, itaque efficiens, ut in via justitiæ claro et constanti gressu incedant. Hujus typus fuit columna ignis noctu præiens castra Hebræorum, quæ eos securos salvosque duxit in terram promissam, de qua dixi *Exodi XIII*, et *Num. IX*; unde de eo securus Jeremias ait cap. *XVII*, 16: «*Et ego non sum turbatus, te pastorem sequens.*»

Porro Sapientia increata, puta Christus, nobis præbit viam justitiæ, non tantum sua doctrina et exemplo, sed et sua gratia præveniente, qua voluntatem languidam excitat et corroborat ad opera justitiæ, eorumque occasiones suggerit, tentationes amovet, omnemque justitiæ viam complanat, facilemque et expeditam reddit. Christus ergo nos præbit, sicut pastor præbit oves, eas deducens ad pascua, protegens a lupo, viam ostendens, et per omnia dirigens: et sicut pater præbit filium, eum, apprehensa manu, deducens per salebras et rupes, juxta illud *Psal. LXXII*, 24: «*Tenuisti manum dexteram meam, et in voluntate tua deduxisti me.*» Insuper præbit, sicut dux præbit milites ad pugnam, æque ac ad victoriam et triumphum, juxta illud *Michæ II*, 13: «*Ascendet pandens iter ante eos, etc. Et Dominus in capite eorum.*» Vide ibi dicta.

13. ET QUI ILLAM DILIGIT, DILIGIT VITAM. — Syrus, *amatores ejus sunt illi qui amant vitam.* Quia sapientia creata est animæ vita, tum formalis per doctrinam et gratiam, tum causalis per gloriam, ad quam nos deducit. Sapientia vero increata, puta Christus, est «*via, veritas et vita.*» *Joan. XIV*, 6. Ergo «*filii hominum, ut quid diligitis vanitatem, et quæritis mendacium?*» Si diligitis peccatum, vere puram diligitis mortem. Si diligitis mundum, utique diligitis vanitatem, et mixtam cum multa morte exiguam vitam. Diligite sapientiam, ita puram; et sine labe vitam diligitis. Igitur sola sapientia digna est vestra dilectione, ait Palacius. Prudenter Plato, lib. *VI De Republica*: «*Fieri, inquit, non potest, ut illud non imitetur aliquis, cui cum amore admirabundus adhæret: quare, cum Philosophus divino atque decoro prudenter adhæreat, divinus ipse atque decorus, quoad homini possibile est, efficitur.*»

ET QUI VIGILAVERINT AD ILLAM, COMPLECTENTUR PLACOREM EJUS. — «*Placorem,*» id est placiditatem, suavitatem, jucunditatem et lætitiæ sapientie. Hæc enim significat Græcum *εὐφροσύνην*. Sicut enim Sapientia creata et increata, puta Christus, est vita: sic est et dulcedo ac lætitiæ ineffabilis animæ sapientie et sanctæ. Syrus vertit, *et qui inquirunt eam, percipient voluntatem, vel desiderium a Domino, puta percipient id quod volunt*

optant et desiderant, ideoque lætabuntur. Desiderium enim rei amatæ absentis, parit lætitiæ et gaudium, si res amata et optata fiat præsens, eaque fruamur. Unde Tigurina, *qui eam mane adeunt, replebuntur lætitiæ.*

Nota: τὸ *vigilaverint* significat primo mane surgendum ad quærandam sapientiam; aurora enim sapientie et Musis amica. Rursum, quod sapientia offert sese et occurrit iis, qui mane studiose et sollicite eam investigant; In enim sunt, ut habent Græca, *ἐπιπρὶσσομένης πρὸς αὐτὸν*, id est *manicantes, sive mane evigilantes et surgentes ad ipsam perquirendam.* Sic Psaltes, *Psal. LXII*, 1: «*Deus, Deus meus, inquit, ad te de luce vigilo;*» et Isaias, *xxvi*, 9: «*Anima mea, inquit, desideravit te in nocte; sed et spiritu meo in præcordiis meis de mane vigilabo ad te;*» et Moses, *Deut. VI*, vers. 7: «*Meditaberis in eis (verbis Dei et sapientie) sedens in domo tua, et ambulans in itinere, dormiens atque consurgens.*» Vide ibi dicta. Facit ergo vigiliam amor et amans sollicitudo: si amor Christi te accenderit, excitaberis summo mane et somno, nihil aliud quam Christum et cogitans et amans. Tunc senties placorem, seu placidissimam et jucundissimam esse sapientiam; tunc gustabis quam suavis sit Dominus; tunc prælibabis quam beata sit æternitas, quam Deus sui, puta sapientie, studiosis promisit. Tunc jubilabis Deo cum Angelis, juxta illud *S. Job cap. xxxviii*, 7: «*Cum me laudarent simul astra matutina, et jubilarent omnes filii Dei.*» Hæc sciunt et sapiunt, qui mane vacant orationi et meditationi sapientie.

Hujus dulcedinis sapientie symbolum erat manna, omne delectamentum in se habens, et omnem saporem suavitatis, quod ante solis ortum vigilantes colligere debebant, ne liquesceret, *Sapient. XVI*, 27: «*Quod enim, inquit, de manna loquens, ab igne non poterat exterminari, statim ab exiguo radio solis calefactum tabescebat: ut notum omnibus esset, quoniam oportet prævenire solem ad benedictionem tuam, et ad ortum lucis te adorare.*» Quocirca *S. Bernardus*, serm. 70 *in Cantic.*: «*In principio vigiliarum tuarum, inquit, accelera; quantumvis etiam ipsas anticipares vigilias, invenies eum, non prævenies: temere in tali negotio vel prius aliquid tribuis tibi, vel plus, et magis amat, et ante.*» Idem *Bernardus*, serm. *De Septem donis Spiritus Sancti*: «*Omnes, inquit, sapientiam quærimus, omnes concupiscimus eam; sed frustra quærit, qui in lectulo suo quærit; neque in terra suaviter viventium invenitur: lectulus est, et ibi gigantem quæris? Si quæritis, inquit, quærite, convertimini et venite. Quæris unde? A lectulo tuo. Quæris, unde convertaris? A voluptatibus, inquit, tuis avertere.*»

Pro *placorem*, alii vertunt *malaciam*, id est sedatissimam animi quietem, sublati animi et conscientie serupulis æstibusque, similem mari tranquillo, nullisque ventis aut fluctibus agitato.

Mystice, hæc sapientia est Christi mater Deipara, quæ omnes ad se confugientes quibuslibet angoribus animique perturbationibus liberat, serenat ac tranquillat. Unde *S. Bonaventura* in *Speculo*: «*Ad te, ait, Domina, clamavi in angustia animæ meæ: et tu serenasti conscientiam meam.*»

Moraliter, nota effectum signumque certum vere sapientie et sanctitatis esse placorem, puta animum placidum, quietum, hilarem; hunc enim efficit sanctitas et sancta conscientia, quia animam Deo assimilat. Deus autem est ipsa placiditas, tranquillitas, hilaritas. Quocirca *S. Ephrem* in hæc animi quiete constituit perfectionem virtutis et sanctitatis; sic enim scribit tomo I, tract. *De Vera renuntiatione*: «*Universum certamen nostrum in eo est positum, ut ab iis, quæ intra nos sunt, perturbationibus conquiescamus ac liberemur, et veris tumultibus renuntiemus, cum universa turba pravæ cogitationum, quæ ab adversis illis potestatibus nobis ingeruntur. Vera siquidem renuntiatione hæc est, interna animi pace atque quiete perfui, eamque tueri. Quando igitur coram Deo in oratione persistis, cave ne pulchra tua vasa, in quibus Deo ministras, hoc est cogitationes tuæ, ab hostibus tuis rapiantur. Et quo pacto, precor, vel in quo ministrabis Deo universorum, captis, id est abreptis, et quasi in captivitatem abductis cogitationibus? Non enim indiget Deus ut os vel lingua ore. Cultus autem Deo placens hic est, ut cogitationes, et tota fortitudo ac vis animæ, cum mente tota absque ulla distractione in Deum ferantur.*»

Idem, tract. *De Beatitudinibus*, eas sic orditur: «*Beatus, qui a cunctis rebus terrenis vanæ hujus vite totus est liber in Domino, ac Deum solum bonum ac misericordem amplectitur. Beatus, qui spiritali gaudio suos reficit conservos, ex fructu virtutum, quas suo excoluit labore, ut fructum referret in Domino. Beatus, in cujus pectore semper Dei memoria insederit; erit enim totus ille quasi Angelus cælestis super terram, cum timore et amore Domino sacrificium offerens. Beatus, qui in cella sua, in Domino, tanquam Angelus cælestis, castas retinet cogitationes, suoque collaudat eum ore, qui omnium spirituum habet potestatem. Beatus, qui factus est sicut Seraphim et Cherubim, et in divino ac spiritali officio nunquam est segnis, sed assidue glorificat Dominum. Beatus, qui semper spiritali gaudio plenus est, nec in portandæ suavi Domini jugo pigrescit: coronabitur enim in gloria.*»

Divine vero *S. Cyprianus* lib. II, epistola 2 *ad Donatum*, animi sancti in hac quiete omnia terrena, tam prospera quam adversa, despicientis, imo ridentis, celsitudinem ita describit: «*Una igitur placida et fida tranquillitas, una solida et firma securitas, si quis ab his inquietantis sæculi turbibus extractus, salutaris portus statione fundatus, ad cælum oculos tollat a terris, et ad Domini munus admissus, ac Deo sereno mente jam*

proximus, quidquid apud cæteros in rebus humanis sublime ac magnum videtur, intra suam jacere conscientiam gloriatur. Nihil appetere jam, nihil desiderare de sæculo potest, qui sæculo major est.» Et mox: «*Ut sponte sol radiat, dies illuminat, fons rigat, imber irrorat: ita se spiritus cælestis infundit, postquam auctorem suum cælum intuens anima cognovit, sole altior, et hac omni terrena potestate sublimior, id esse incipit, quod esse se credit. Tu tantum, quem jam spiritalibus castris cælestis militia signavit, tene incorruptam, tene sobriam religiosi virtutibus disciplinam. Sit tibi vel oratio assidua, vel lectio; nunc cum Deo loquere, nunc Deus tecum: ille te præceptis suis instruat, ille disponat; quem ille divitem fecerit, nemo pauperem faciet.» Denique *S. Augustinus*, lib. I *De Sermone Domini in monte*, cap. IX, explicans illud *Matth. V*, 9: «*Beati pacifici, quoniam filii Dei vocabuntur;*» ita sapientiam definit: «*Sapientia est contemplatio veritatis, pacificans totum hominem, et suscipiens similitudinem Dei;*» quia facit, ut sapiens instar Dei sit placidus, serenus, tranquillus, imperturbatus, excelsus, tam in adversis quam in prosperis, quasi angelus aliquis in carne obambulans.*

14. QUI TENUERINT ILLAM VITAM HEREDITABUNT, — præsentem sepe longævam, et futuram semper æternam. Pro *vitam* Græce est *δόξα*, id est *gloriam*; via enim ad gloriam perennem est sapientia. Sic et Arabicus, *qui pervenient, inquit in illa invenient honorem a Deo.* Utrumque jungit Syrus, vertitque, *amatores ejus sunt illi, qui amant vitam.* Et mox, *et qui adherent illi, honorem ab ante Dominum (id est, a Domino) inveniunt;* Græce *ὁ κρατὶς αὐτῆς ἀληθινωμένῃ δόξῃ*, id est, *qui eam apprehenderit, et constanter tenuerit ac possederit;* Tigurina, *qui ea potitus fuerit, gloriam consequetur.* Græca ergo legunt in singulari, et hoc apte concordat cum singulari, *introibit*, quod sequitur.

Et quo (quocumque) *INTROIBIT* (aliqui clarius magisque connexe legunt, *introibunt*), non sapientia, sed qui tenuerit illam, *BENEDICET DEUS*, — *q. d.* Quocumque introibit sapiens, comitabitur eum Dei benedictio, qua Deus omnibus ejus itineribus et actionibus benedicet, easque prosperabit, et ad felicem exitum fructumque insignem perducat. Syrus rursus vertit dupliciter, *qui inquirunt eam, accipient voluntatem* (id est desiderium, puta id quod volunt et desiderant) *a Domino.* Et mox, *et locus cui benedixit Dominus, domus habitationis eorum;* Arabicus, *et mansio eorum mansio est cui benedixit Deus;* Tigurina, *quocumque introierit, accedet favor Domini.* Hoc est, quod Israelitis sapientibus, puta timentibus Deum, promisit Moses, *Deuteron. cap. XXVIII*, vers.: «*Si audieris vocem Domini Dei tui, ut facias atque custodias omnia mandata ejus, etc. Benedictus tu in civitate, et benedictus tu in agro, etc.; benedicta horrea tua, et benedictæ reliquæ tuæ. Bene-*

dictus eris ingrediens et egrediens; » et vers. 8: « Emitte Dominus benedictionem super cellaria tua, et super omnia opera manuum tuarum, benedicetque tibi in terra, quam acceperis. » Ita benedixit Abraham, Isaac et Jacob, quin et propter Jacob benedixit infideli Laban socero ipsius. Unde Laban ad Jacob volentem discedere, supplicans ut maneat: « Inveniam, ait, gratiam in conspectu tuo: experimento didici, quia benedixerit mihi Deus propter te, » Genes. xxx, 27.

Alludit Siracides ad historiam Obededom, in cuius domum arca Dei introivit, ac ideo herum domus, totamque ejus familiam Deus benedixit II Reg. vi Si Deus benedixit Obededom ob ingressum arcae, quanto magis benedicet animam, in quam divina Sapientia, id est Sanctitas, introibit?

13. QUI SERVIUNT EI, OBSEQUENTES ERUNT (Tigurina, obsequium præstant) SANCTO. — Græce, οἱ λειτουργοὶ τοῦ ἁγίου, λειτουργήσαντες ἁγίῳ, id est, qui latria colunt illam (sapientiam), hi liturgiam exhibent, id est, ministerium sacrum serviunt, sancto, puta Deo, vel potius sanctuario et templo: hoc enim græce vocatur ἱεῖον sine articulo, id est, sanctum per excellentiam; ideoque secretior ejus pars, in qua erat arca et Cherubim, vocabatur γὰ ἁγίων, id est, Sancta sanctorum, hoc est, antissima. Alludit ad illud Proverb. cap. ix 1: « Sapientia ædificavit sibi domum, » puta templum, hoc est Ecclesiam, tum legis naturæ, tum Mosaicæ, tum Evangelicæ: « Immolavit victimas suas, miscuit cinerem, et proposuit mensam suam, tum sapientiæ et ἁγίου, tum sacrificii, præsertim Eucharistici.

Sensus ergo est, q. d. Qui se addiunt et quasi devotent sapientiæ, ut illam discant, aliosque doceant, eaque ratione eandem latria, id est, cultu quodam sacro et religioso colunt, hi sunt quasi sacerdotes mystici, qui Deo in templo, puta, in Ecclesia, liturgiam, id est, ministerium sacrum, exhibent, dum alios docent Deum latria colere, pie vivere, et in omnibus sapienter agere. Significat ergo primo, studiosos et cultores sapientiæ eo fore honore, ut sint quasi λειτουργοί, id est, sacerdotes templi et Dei. Alludit ad illud Isaiæ lxi, 6, ubi Septuaginta eodem nomine utentes vertunt, ὑμεῖς δὲ ἱερεῖς κυρίου κληθήσεσθε, καὶ λειτουργοὶ εἰσὺν, id est, vos autem sacerdotes Domini vocabimini, et ministri sacrorum Dei. Huc pariter alludit S. Paulus, cum se cæterosque sapientiæ, puta, Evangelii, præcones vocat λειτουργοὺς, id est, sacerdotes Dei, qui Deo sacrificem Evangelium, hoc est Evangelium, hoc est, Evangelii prædicationem Deo offerant, quasi victimam mysticam, sed gratissimam, Roman. xv, 16. Vide ibi dicta. Simili modo D. Henricus Suso vocabatur Minister æternæ Sapientiæ, ut dixi cap. 1, 15.

Notent hæc Philosophi et Theologi, Philosophiæ et Theologiæ non tantum speculativæ, sed et practicæ studiosi, sive doctores, sive discipuli;

sciunt se mysticos esse Dei sacerdotes, Deoque sacrificare studium et doctrinam sapientiæ.

Secundo, consequenter indicat studioso sapientiæ ita pure, caste et sancte eam colere, et vivere debere, perinde ac si sacerdotes essent, sacerisque in templo fungerentur. Unde Syrus vertit, ministri ejus (sapientiæ), ministri sanctitatis; et Arabicus, ministri illius, ministri puri et sancti. Unde Palacius sic explicat: Obsequentes erunt sancto, id est, sanctitati: « Nemo putet, inquit, se diligere sapientiam, aut ei inservire, si sanctitati non obsequatur; ut enim, juxta Paulum, II Timoth. cap. ii, 19, recedat ab iniquitate omnis qui invocat nomen Domini, ita recedat ab iniquitate, qui servit sapientiæ. Cur ita? Quia sapientia sanctitas est. Igitur, ut qui se totum tradit sapientiæ, credere debet se tradidisse sanctitati: ita qui partem suam dedit iniquitati, credat se totum sapientiæ abstulisse. Tu jam, lector, intelligis, cur Angelus Mariæ dixit: Quod enim ex te nascetur Sanctum, scilicet, quia, ut vere ex Virgine Sapientia Dei nata est, ita et Sanctitas Dei nata est; omnino siquidem necessarium est ut sapientia infinita sit sanctitas infinita. » Hæc Palacius.

Tertio, quod eos quasi suos sacerdotes diligit, intimos et familiarissimos habebit, proteget et benedicet Deus. Unde subdit: « Et eos, qui diligunt illam, diligit Deus; » Syrus et Arabicus, et domum habitationis ejus (sapientiæ) diligit Deus. »

Porro latria hæc exhibenda sapientiæ creatæ, æque ac victima et sacrificium, est metaphoricæ et mystica; latria vero exhibenda Sapientiæ increatæ (hæc enim est Deus) et incarnatæ (hæc enim est Christus), est proprie dicta; tam enim Christus homo quam Deus latria colendus et adorandus est; hic enim homo, puta Jesus Christus, subsistit in persona Dei, estque Deus.

ET EOS, QUI DILIGUNT ILLAM, DILIGIT DEUS. — Tigurina, amatores ejus (sapientiæ) diligit Dominus Sapientiam accipere tum creatam, tum increatam et incarnatam. Unde Palacius sic explicat, q. d. « Ne credas, si te totum cultui et dilectioni Sapientiæ dedicaveris, quod ideo Deus offendetur, quasi iratus, quod eum non colas, sapientiam colens. Minime. Imo contra; quia sapientia ex ore Dei prodit, Deus est, scilicet, Filius Dei natus ex Deo. At necessario Deus Pater diligit eum, qui ejus Filium unicissime dilexerit. Ergo, si Christianus nihil aliud, nisi Christum in memoria gerat, non ideo Pater, veluti Christi gloriæ invidus, Christianum odio prosequetur; sed contra, veluti ejus gloriæ cupidus, diligit eum, qui Christum ardentius amat. »

Tropologice ex hac gnome disce, servire sapientiæ et Deo, esse veram libertatem, imo summam nobilitatem et dignitatem; talis enim est sacerdotium munusque sacrificandi, quod Siracides tribuit ei qui servit sapientiæ, dum eum facit mysticam et λειτουργόν Dei. Hinc Franciscus Piccolominæus De

Principis virtutum, gradu 2, cap. xxxvii, proponit duo paradoxa, eaque verissima esse demonstrat. Primum est: « Optimus usus libertatis hominis, est, servituti servituti ejus. » Alterum est: « Homini melius est servire, quam regnare; et universa perfectio regni hominis, in servitute est posita. » Fundamentum veritatis utriusque enuntiationis illud est, quia vera servitus naturæ rei congruens, est, per quam inferiora suo superiori subjiciuntur; dum vero e contra superiora subjiciuntur inferioribus, ea est perversio naturæ rerum, et dispositio præter naturam; non autem naturalis servitus, et quoniam infera a superioribus perficiuntur, hinc evenit, quod, dum per naturam serviunt, sua perfectione fruuntur. Ita corpus per naturam inservit animæ, anima rationi et menti, mens Deo; ac ut corpus ab anima, anima a mente, ita mens a Deo perficitur. Homo tunc recte utitur munere libertatis, dum ea præeligit, quæ legibus et voluntati Dei sunt consentanea; dum autem id facit, vero et legitimo domino subjicitur, et inde ortum ducit veritas primæ enuntiationis, quæ fuit, optimum usum libertatis, esse usum veræ et naturalis servitutis.

Hinc simile illud est, quod a Theologis dicitur: « Servire Deo, regnare est; » ut etiam servire principi justo, recteque institutis legibus. Id enim verum est: primo, quia illa servitus est rectus usus libertatis; secundo, quia, dum nobis Deum statuimus ducem, libertatem nobis principem facimus, cum Deus sit ipsa libertas; tertio, quia juncti regi et principi cum eo regnare dicimur; Deus autem Rex regum est: juncti autem servis dicimur induere vilem conditionem servitutis; sic cum servis servi sumus, juncti regi sumus reges. Demum, quia homines ita affecti vere agunt, quod per naturam recte formatam velle ac præeligere debent.

Alter enuntiatio erat, homini melius esse inservire quam regnare. Et jure profecto. Dum enim homo imperat et regnat, eatenus bono fruitur, quatenus id facit quod voluntati et decretis Dei est consentaneum, et ideo in eo est posita perfectio imperii sui, ut Deo et legibus ejus obtemperet; nemo igitur recte regnat, nisi recte serviat; et quia recte servit, ideo bene regnat. Hinc majorem hominis dignitatem et præstantiorem ejus conditionem indicamus, dum illum appellamus servum Dei, quam dum regem et principem mundi Nitendum est igitur ingenua servitute majoribus nostris servire; cavendum est ab ea servitute, quæ nos inferioribus subjicit, et vilioribus mancipat, ut evenit dum ratio sensui, et sensus corpori obtemperat.

Servitus ergo nobilissima et regia est, servire Deo. Deus enim sibi servientes exultat, glorificat, beat, facitque reges et sacerdotes, Apocal. cap. v, 10. Porro hæc Dei servitus, uti recte docet noster Lessius, lib. I De Perfect. divin. cap. vi, consistit in quatuor: Primo, in cognitione Dei, et eorum

quæ ad ipsum pertinent, hoc enim est fundamentum obsequii totius et famulatus. Secundo, in officiis charitatis et benevolentis, dum de bonis ipsius gaudemus, et illa ex intimo animi affectu ipsi gratulamur; dum ejus gloriam promovere omnistudio conamur, animam, corpus, curas et cogitationes ipsius dignitati tuendæ et amplificandæ devotes. Sic boni aulici suo principi toti addicti faciunt: illius enim virtutes et potentiam ubique extollunt, ut omnes in ejus amorem et obsequium alliciant, nec sustinent ipsius nomen a quoquam lædi. Tertio, in officiis religionis, dum illum colimus sacrificiis, cæremoniis, hymnis, laudibus, precibus, votis. Hoc est officium Angelorum et Sanctorum in cælo, qui toti in eo sunt, ut Deum honorent, laudent, benedicant. Itaque perfecta servitus Dei est vita æterna, et beatitudo nostra. Quarto, in custodia mandatorum, et in officio virtutis, dum aliquid boni facimus, ut mandatis ejus pareamus, vel ut ipsi gratificemur. Hoc autem esse maximi momenti ex eo patet, quod minimum Dei bonum, qua Dei est, sit pluris æstimandum, quam omne bonum creaturarum, quatenus ad ipsas creaturas pertinet. Hinc fit, ut Deus pro singulis operibus bonis promittat nobis vitam æternam, atque adeo seipsum cum omnibus bonis suis; tantum nobis effectu respondens, quantum nos ei affectu boni volumus. Damus ei affectu totum bonum suum, reddit ille nobis effectu idem bonum; illius enim amor est efficax, noster inefficax.

16. QUI AUDIT ILLAM, JUDICABIT GENTES. — Græce ἑπακούσας, id est, qui obaudit, sive obedit illi; Tigurina, qui parat illi, iudex erit gentium. Futurum judicabit, hic et alias sæpe accipiendum est ὑποτακῶς, sive pro modo potentiali, q. d. Poterit judicare, aptus dignusque est qui judicet. Multi enim sapientes sunt, qui actu non sunt, imo nolunt esse iudices; sapiens enim mavult agere vitam privatam, quam publicam, sibi que vivere et Deo, nisi ad regimen vocetur, imo cogatur, ut dicit S. Augustinus lib. XIX De Civit. cap. xix: « Otium sanctum, inquit, quærit charitas veritatis, negotium justum suscipit necessitas charitatis; quam sarcinam si nullus imponit, percipiendæ atque intuendæ vacandum est veritati. Si autem imponitur, suscipienda est propter charitatis necessitatem. » Sic Job. ix, 6, dicitur: « Qui commovet terram de loco suo: commovet, » id est, commovere potest. Nec enim Deus unquam globum terræ e loco et centro suo dimovit, nisi forte in passione Christi, uti reipsa factum esse asserit ibidem in Catena Didymus.

Ergo τὸ judicabit, significat primo, dignitatem et aptitudinem ad judicandum, adeoque neminem esse aptum ut judicet et regat, nisi sit sapiens. Unde Syrus vertit, qui me audit judicabit veritatem; Arabicus, qui obedit mihi, judicet in veritate. Secundo, actum, quia veri dignique iudices et principes delecti a Deo, vel